

УДК 657.76.336

ВПЛИВ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА КРЕАТИВНОСТІ НА ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Даньків Й.Я.
Шевря Я.В.

В умовах кризи на ринку України, різких коливань валютних курсів, високих темпів інфляції, нестабільності економіки, важливо залишається проблема якості фінансової звітності. Процес прийняття управлінських рішень ґрунтується на фінансовій звітності, показники якої, в умовах тотального дефіциту оборотних коштів, ставляться під загрозу дотримання принципів фінансової звітності на фоні альтернативності бухгалтерського законодавства та креативності відображення складних господарських транзакцій. Актуальним в таких умовах є системне дослідження комплексного впливу облікових альтернатив на якість фінансової звітності, визначення впливу їх використання на систему фінансово-економічного аналізу та процес прийняття рішень.

Ключові слова: облікова політика, система креативного обліку, облікова альтернатива, якість фінансової звітності, принципи фінансової звітності, фінансово-економічний аналіз.

ВСТУП

Кризова ситуація в Україні пов'язана з високим дефіцитом фінансових ресурсів у підприємств. Нестійкість фінансового ринку, високі процентні ставки по залученню кредитних ресурсів, різкі коливання валютних курсів ставлять підприємства в такі умови, в яких вони борються за виживання і намагаються будь-якою ціною отримати обігові кошти для продовження свого повноцінного функціонування. Така ситуація призводить до того, що підприємства намагаються презентувати показники фінансової звітності у найбільш привабливій формі з одночасним креативним підходом до їх достовірного відображення. У зв'язку з можливими маніпуляціями основними показниками фінансової звітності, актуальними є дослідження, спрямовані на підвищення ролі облікової політики підприємства, яка допоможе користувачам зрозуміти всі ключові елементи фінансової звітності, визначити використані альтернативи та їх вплив на результативні показники. В даній статті розглянута можливість використання облікової альтернативи, як одного з методів підвищення інвестиційної привабливості підприємства та отримання більшого кредитного рейтингу в системі оцінювання звітності кредиторами, при залученні фінансових ресурсів.

Основною метою було поставлено визначити системний вплив використання облікових альтернатив на всю систему показників бухгалтерської звітності з фінансовими коефіцієнтами, розрахованими на її основі, та дослідити вплив креативності на якість фінансової звітності з метою обмеження введення користувачів в оману, при нестабільному ринковому середовищі та кон'юктурі ринку.

Дослідженням проблем облікової політики підприємства займалися такі зарубіжні вчені, як Б.Нідлз, Р.Ентоні, Дж.Ріс, Ван Бреда та інші. Цілий ряд наукових праць, присвячених вивченню облікової політики належить вітчизняним науковцям - М.Т.Білуха, Ф.Ф.Бутинець [5], А.В.Загородній, М.В.Кужельний, В.Г.Лінник, Житній П. [4], Пантелійчук Л. [6], Хотинський Ю. [7] та інші. Однак, питання ролі облікової політики в умовах кризи в Україні, та, зі зростанням ролі міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, економічного аналізу, мало досліджені та потребують системного підходу до вивчення, дослідження та обґрунтування теоретично-наукових та практичних висновків. Цілий ряд дискусій проводиться з приводу визначення терміну облікової політики такими вченими, як Білуха М.Т., Бутинець Ф.Ф. [5], Безруків П.С. тощо. Дане дослідження спрямоване на вирішення проблем практичного характеру, які пов'язані з фінансовою звітністю, якістю та достовірністю її даних, системним та комплексним впливом альтернатив облікової політики на дані фінансово-економічного аналізу та процесу прийняття рішень. Тому, за базу визначення терміну "облікова політика" прийнято визначення, наведене в Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", тобто, облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [1].

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Реформування та удосконалення системи бухгалтерського обліку в Україні базується на міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (система IAS-IFRS), які характеризуються високим ступенем професійної самостійності підприємств у обранні облікової політики. Чинне облікове законодавство в окремих випадках надає свободу вибору підприємством того чи іншого методологічного інструментарію під час складання

фінансових звітів. Існування різних методів обліку та різноманітних оцінок активів, капіталу та зобов'язань, нарахування амортизації, списання собівартості запасів, капіталізації фінансових витрат, підготовки звітності тощо, підприємства можуть самостійно обирати різні підходи (в межах передбачених стандартами фінансової звітності, чи на основі обґрунтування виконання мети фінансової звітності) щодо обліку господарських операцій, які розкриваються в обліковій політиці підприємства [2, 4. с. 25-27].

Незалежно від вибору облікової політики, креативного обліку, різних методів та методологій обліку, П(С)БО вимагають, щоб фінансові звіти відповідали всім вимогам та принципам, і, в повному обсязі, виконували основне завдання та мету фінансової звітності [6, с. 25-29]. За таких умов постає питання довіри користувачів фінансової звітності до інформації, яка оприлюднена у фінансових звітах та якості сучасної фінансової звітності в Україні. Розкриття специфіки облікової політики особливо важливе при виборі альтернативних варіантів, які передбачені П(С)БО та залежить від специфіки діяльності компанії, може суттєво змінювати звітні дані, впливаючи на управлінські рішення при умові, що числові звітні показники за поточний і минулий звітні періоди не є суттєвими.

В межах бухгалтерського законодавства та ПСБО встановлюються принципи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, а також альтернативні методи обліку, в залежності від використання яких, можна впливати на результативні показники звітності (чистий прибуток підприємства, суму активів тощо). Дані альтернативи закріплюються в наказі про облікову політику підприємства, та, у відповідності з принципом послідовності повинні використовуватися з року в рік (за винятком окремих випадків, коли її можна змінювати) [7, с. 36-39]. У випадку використання облікових альтернатив постає питання довіри користувачів до якості фінансової звітності, суперечностей між альтернативами та принципами, креативним відображенням фінансового стану та результатів діяльності підприємства за звітний період та дотриманням основної мети фінансової звітності. Концептуальна модель комплексного взаємозв'язку фінансової звітності, якісно – інформаційних характеристик облікової інформації, П(С)БО, альтернатив та принципів фінансової звітності, облікової політики, наведено на рисунку 1.

Дотримуючись принципу порівняності за П(С)БО, облікова політика компанії може змінюватися лише за умови підвищення інформативності фінансової звітності (більш повне задоволення потреб користувачів), чи прийняті нового стандарту або зміни та доповнення вже існуючого. Така стабільність облікової політики забезпечує якісне співставлення фінансової інформації за різні звітні періоди підприємства та є однією з основних умов проведення ефективного фінансово-економічного аналізу і прийняття рішень. Використання облікової альтернативи порушує принцип порівняності, і, в такій ситуації, підприємству треба лише довести, що обрана альтернатива підвищить інформативність звітності для користувачів. Тому, особливо актуальним розділом облікової політики для користувачів, які ознайомлюються з фінансовою звітністю підприємства, є методичний розділ, де проводиться опис конкретних облікових способів, процедур, методів відображення бухгалтерської інформації у фінансовій звітності, вибір яких є альтернативним згідно з регламентацією трансакцій за П(С)БО. В будь-якому випадку, при виборі тієї чи іншої облікової політики підприємства, компанія повинні забезпечити формування та презентацію такої фінансової звітності, яка містить достовірну та неупереджену інформацію, відповідає всім якісним характеристикам інформації.

Застосування альтернативних підходів при обліку господарських операцій та виборі облікових оцінок, дає можливість підприємствам керувати обліковими даними в рамках закону та на користь підприємства. Особливо актуальним з точки зору застосування альтернатив, в умовах кризи в Україні, є капіталізація фінансових витрат, розглянута в П(С)БО 31 “Фінансові витрати” [3]. Кризова ситуація в Україні характеризується нестачею фінансових ресурсів, залучити які, в умовах кризи, можна лише під високі відсоткові ставки у комерційних банків, або ж у інвесторів, для яких надзвичайно високим є ризик вкладення коштів. Тобто інвестор, маючи фінансові ресурси у своєму розпорядженні, при сучасному занепаді фінансових ринків, не тримає їх в банківській системі. Вкласти інвестиції в підприємства на даному етапі – ризикова справа, але може забезпечити хороший рівень рентабельності. Отже, для вибору об'єкта інвестування (підприємства) інвестор збирає дані про діяльність підприємства, покладаючись виключно на дані публічної фінансової звітності. Повертаючись до системи креативного обліку та альтернативного підходу до трансакцій, зазначимо, що при умові капіталізації відсотків підприємство покращує дані звітності таким чином:

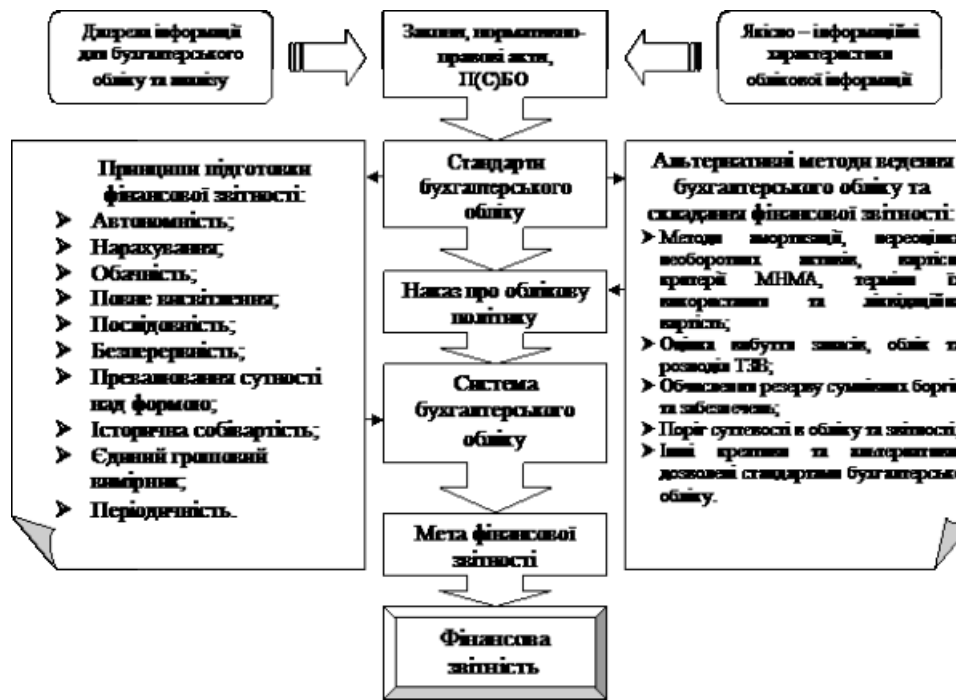

Рис. 1 Концептуальна модель облікової політики підприємства

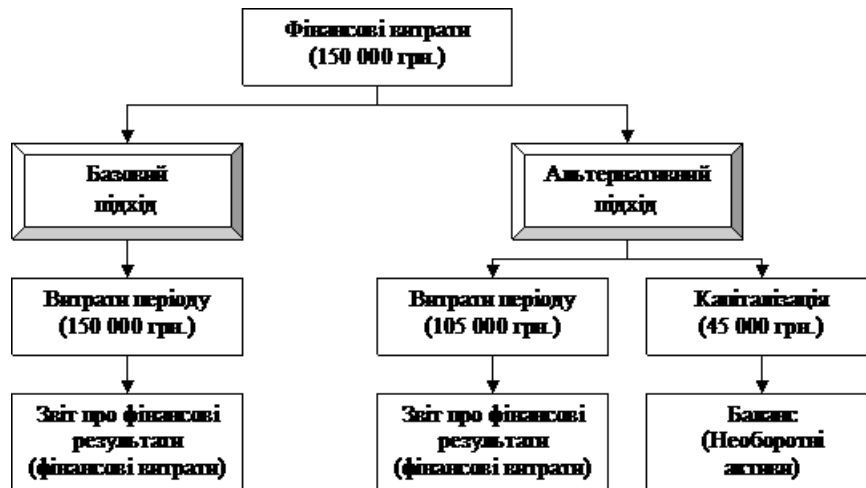

Рис. 2 Вплив вибору облікової альтернативи на дані Балансу та Звіту про Фінансові Результати підприємства

1. Включаючи фінансові витрати у вартість кваліфікаційного активу, підприємство покращує показники звіту про фінансові результати зменшуючи фінансові витрати (збільшується чистий прибуток підприємства);

2. Капіталізація фінансових витрат забезпечує зростання вартості необоротних активів (незавершені капітальні інвестиції), що призводить до зростання вартості активів підприємства і є ознакою хорошою балансу;

3. Покращує абсолютні та відносні розрахункові фінансові показники з метою залучення обігових коштів в умовах кризи, ставлячи під загрозу якість фінансових звітів, які представляються користувачам.

Цифрова інтерпретація альтернативи наведена на рисунку 2.

Як видно з рисунка 2, використання базового методу обліку фінансових витрат передбачає визнання всіх фінансових витрат у звіті про фінансові результати. Згідно дозволеного, альтернативного підходу, фінансові витрати розподіляються на витрати звітного періоду та капіталізацію. Капіталізація фінансових витрат передбачає включення частини фінансових витрат до собівартості кваліфікаційного активу на основі норми капіталізації. На розглянутому підприємстві (БК Комфортбуд-4) розрахункова річна норма капіталізації фінансових витрат складає 30%. Отже, до собівартості кваліфікаційного активу необхідно включити 45 000 грн. (150000 грн. x 30%). Витратами періоду необхідно визнати 105 000 грн. Проблема полягає в тому, що чистий прибуток підприємства за звітний період збільшився на 45 000 грн., з одночасним збільшенням вартості активів підприємства на цю ж суму. Така ситуація призводить до того, що фінансові коефіцієнти, які характеризують рентабельність, фінансовий стан та інші ділові характеристики, покращуються збільшуючи інвестиційну привабливість та кредитний рейтинг підприємства. Хоч використання даної альтернативи дає такий результат на тимчасовій основі, однак, в умовах кризової ситуації, фінансові показники підприємства покращено на законних підставах (альтернатива взята з П(С)БО), і наведений метод є дієвим на практиці. Використання креативності та альтернативності вступає в компроміс з принципами підготовки фінансових звітів, ставлячи їх під сумнів, часткове дотримання, та, в окремих випадках, нівелювання.

При ознайомленні з фінансовою звітністю підприємства, досвідчений інвестор приймає свої рішення не на основі абсолютних даних, що наведені у звітності, а, застосовуючи систему фінансово-економічного аналізу, проводить розрахунки фінансових показників, що є важливими для його алгоритму прийняття рішень. Однак, зростання суми чистого прибутку підприємства сприяє зростанню всього ряду показників рентабельності (рентабельність власного капіталу, активів, необоротних активів, робочого капіталу, продаж). Розрахункові фінансові показники демонструють зростаючу позитивну динаміку, що є важливим для інвестора, і, як не парадоксально, ці дані штучно отримані цілеспрямованим використанням альтернатив бухгалтерського обліку без порушення принципів фінансової звітності. Проблемним питанням залишається мета фінансової звітності, так як для користувачів представляється достовірною та правдивою інформація, але, без дослідження облікової політики, не придатна для прийняття рішень.

Завданням сучасної системи фінансової звітності в Україні є побудова такого захисного механізму від маніпулювання показниками звітності, який комплексно викриватиме креативність та альтернативність для користувачів. Вирішенню такої проблеми сприяє обов'язкове дослідження та вимога від підприємств наказу про облікову політику, з одночасним використанням комплексних фінансових показників. Системний підбір таких коефіцієнтів та показників відобразить перелив взаємозв'язку даних фінансових звітів між собою, обмежуючи цілеспрямоване використання альтернатив, як засіб високої аналітичності та якості економічного аналізу, без впливу на оптимальність рішень, що приймаються на основі звітності. У вербальній інтерпретації, мова йде про те, що для перевірки фінансової звітності на креативність та альтернативність необхідне використання комплексних показників, які об'єднують у своїй структурі оборотність, ліквідність, рентабельність, мультиплікатори активів чи власного капіталу тощо. Зокрема, для урівноваження зростання рентабельності робочого капіталу, при капіталізації відсотків, рівень рентабельності необоротних активів знизиться. Дані закономірності в бухгалтерському обліку та фінансовому аналізі повинні бути враховані власниками вільного капіталу, обгрунтовані, захищені від маніпулювання та введення в оману інвесторів.

ВИСНОВКИ

Дозволені альтернативні та креативні підходи щодо відображення показників фінансових звітів є складними та різноманітними. Традиційні фінансові звіти, що є доступними для зовнішніх користувачів, відображають інформацію про всі показники діяльності підприємства (активи, капітал, зобов'язання, фінансові показники та коефіцієнти). Необхідно враховувати ступінь впливу на них облікових альтернатив, що зазначені в обліковій політиці і використані при підготовці фінансових звітів. Моделювання впливу однієї альтернативи – фінансових витрат – покаже широкі можливості та суттєве викривлення звітних даних, які є базовою складовою бізнес-процесу прийняття рішень. Використання кількох дозволених альтернатив зможе забезпечити такий результат, коли із збиткового підприємства можна отримати прибуткове і навпаки, в залежності від кінцевої опосередкованої мети підготовки фінансової звітності.

Узагальнюючи результати проведеного аналітичного дослідження фінансової звітності підприємств, практичного досвіду застосування розробленого алгоритму на практиці, та з урахування думок провідних вчених і практиків, можна зробити такі висновки:

1. Розроблена концептуальна модель облікової політики підприємства в Україні, з урахуванням специфічних умов ведення бухгалтерського обліку в сучасних умовах;
  2. Досліджено системний підхід та комплексний аналіз щодо використання облікових альтернатив при обліку господарських трансакцій і підготовці фінансової звітності;
  3. Розглянуто процес впливу використаних альтернатив на цифрові звітні дані, що є основою для прийняття рішень, та можуть вводити в оману зовнішніх користувачів;
  4. Доведено необхідність обов'язкового представлення з боку підприємства наказу про облікову політику, його вивчення і врахування його складових користувачами при прийнятті ділових рішень;
  5. Розроблена та запропонована для практичного використання модель цілеспрямованого використання облікової альтернативи (капіталізація фінансових витрат), спрямованої на покращення даних фінансової звітності, результатів аналізу, інвестиційної привабливості та кредитного рейтингу підприємства в умовах кризи, та залучення обігових коштів;
  6. Встановлено захисний механізм сучасної фінансової звітності, який передбачає використання на постійній основі комплексних фінансових показників, що характеризують взаємозв'язки фінансових звітів, та фінансових коефіцієнтів (рентабельності, оборотності, мультиплікації активів та капіталу, ліквідності) і захищають зовнішніх користувачів від недостовірних даних та прийняття неадекватних ділових рішень;
- Подальші дослідження будуть спрямовані на модифікацію системи методів фінансового аналізу діяльності підприємств, джерел аналізу, їх адаптацію до специфічних національних умов господарювання для захисту інтересів зовнішніх користувачів та надання їм якісних фінансових звітів, що в повній мірі відповідають меті їх подання. При врахуванні впливу всіх використаних облікових альтернатив, процес прийняття та обґрунтування доцільності управлінського рішення для інвестора буде простим та зрозумілим, а, головне – максимально точним та достовірним.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999р. №996-XIV;
2. П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999р. №87;
3. П(С)БО 31 "Фінансові витрати", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.04.2006р. № 415;
4. Житній П. Принципи формування облікової політики // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. - №4. – С. 25-27;
5. Організація бухгалтерського обліку// За ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП „Рута”, 2002. – 592 с.;
6. Пантелійчук Л. Формування облікової політики підприємства // Бухгалтерський облік та аудит. – 2004. - №12. – С. 25-29.;
7. Хотинський Ю. Організаційні аспекти бухгалтерського обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. - №4. – С. 36-39.

Даньків Йосип Якимович, к.е.н., професор, завідувач кафедри обліку та аудиту ДВНЗ "Ужгородський національний університет", e-mail: dankiv2005@mail.ru

Шевря Ярослав Вікторович, викладач кафедри обліку та аудиту ДВНЗ "Ужгородський національний університет", член ФПБАУ, САР, e-mail: slava@comfortbud.com.ua